

Adam Zagajewski Poeta polonès

“La poesia és l’expressió del que ets”

Adam Zagajewski és l’hereu dels gran escriptors polonesos del segle XX, de Milosz a Szymborska • En els últims anys s’ha consolidat com un dels millors poetes europeus • Entrevista de Biel Mesquida

Vas néixer el 1945 a Lwow. Què significa?

És un nom propi. Però és una ciutat que té molts noms. En polonès es diu Lwow. En ucraïnès es diu Lwiv, perquè ara és una ciutat d’Ucraïna. Els alemanys en diuen Lenberg. I els italians, Leopold.

Hi vas passar la teva infantesa?

No, en absolut. És la cosa més sensacional de ma vida. Vaig néixer el juny de 1945 i cap a finals d’octubre del mateix any, la meua família va haver de deixar Lwow a causa del canvi de fronteres. Com que la ciutat va convertir-se en soviètica, gairebé tota la població polonesa se’n va anar. Va ser una expulsió planificada... Aleshores, quan tenia tres mesos, vaig deixar la meua ciutat natal per retrobar-me amb la meua família a Silèsia, en una ciutat que pertanyia a Alemanya abans de la guerra, Gliwice. Va ser força dramàtic, perquè hi va haver tot aquest canvi de fronteres, tot un moviment de població. Els alemanys marxaven de les ciutats alemanyes, els polonesos venien de l’est de ciutats o pobles que també havien perdut.

Fins quan vas viure a Gliwice?

Fins als 18 anys. Aleshores vaig marxar a Cracòvia per seguir estudiant. La ciutat de la meua infantesa va ser Gliwice,

una ciutat industrial, no gaire maca, on tota la meua família sempre em deia que la ciutat veritablement bella era l’altra, Lwow. Una mica per culpa d’això, anys després vaig escriure el poema *Anar a Lwow*, que recrea aquest sentiment de pèrdua.

Però vas marxar a Cracòvia i vas decidir que havies d’estudiar psicologia i filosofia...

Vaig triar Cracòvia perquè sabia que era una ciutat maca on hi havia moltes coses a fer.

Què vas trobar a Cracòvia quan vas arribar-hi? Vas trobar un clima controlat pel comunisme?

Jo vaig néixer dins el comunisme. No havia conegut altra cosa.

Però ja eres molt crític amb el sistema. Penso en mi. La meua educació també va estar marcada per la censura. Però quan vaig arribar a la universitat ja hi havia un moviment força crític.

Jo vaig necessitar una mica més de temps. Al principi, no era tan crític. M’hi vaig tornar més tard.

Què van representar els teus amics? Julian Kornhauser, Eva Lipska, Ryszard Krynicki, Stanisław Baranczak...

Són els poetes que vaig conèixer als anys 60. Eren els poetes de la *nouvelle vague*. Tots eren contestataris, molt radi-

“L’equilibri entre

el fervor i la poesia

s’ha fet malbé

i cal recuperar

el fervor”

cals... No sé com vaig convertir-me en contestatari. Potser era la meua via natural. Vaig trobar una certa bellesa en la contestació. Detestava el costat monòton del comunisme. Quan un és un jove poeta, hi ha coses que no pot acceptar.

Comences a publicar el 1967, en una revista que es deia *Vida literària*. Què hi vas escriure?

El meu primer poema. Però també els meus primers assajos, ja que aleshores ja feia el mateix que ara: crítica, articles sobre literatura.

Vas formar part de l’anomenada Generació del 68, marcada per les protestes contra el règim...

Era un moviment d’esquerra. Teníem una posició difícil dins un règim comunista, ja que ens acusaven de ser els enemics trotskistes... Erem la reacció contra el costat burocrà-

tic, mentider, del comunisme. Érem esquerranosos, però no érem gaire conscients. Llegíem filòsofs com Krakowski, que va ser primer marxista, però que lentament va esdevenir crític. Érem poetes i intentàvem atacar la llengua de la propaganda, les mentides que eren pertot. Jo mateix em vaig sentir colpejat per la injustícia, les mentides, i vam trobar una manera de contestació que era alhora ètica i política, però també vam trobar alegria en la contestació. Era un plaer. És més fàcil expressar-se així quan ets jove. Al principi ens toleràvem, no érem encara a la llista negra. Vaig publicar el meu primer llibre el 1972, *Komunikat*. Tot fet al caire d’aquest esperit contestatari.

Tot se centrava a Cracòvia?

Al principi hi havia grupuscles arreu, però Cracòvia va convertir-se en la capital. I jo, sense voler-ho, vaig esdevenir-ne el principal ideòleg. Vaig publicar un recull d’assajos, el 1974, *El món no representat*, que va ser un èxit enorme.

Com vas viure la teua fugida a París, el 1982, amb 37 anys?

Molta gent recorda aquesta data. Sembla evident que vaig marxar a París per raons polítiques. Però s’ha de dir que l’autèntica raó va ser l’amor: em vaig enamorar de Mariaç,

la meua segona esposa. S’havia acabat el meu primer matrimoni i vaig decidir marxar, malgrat jo mateix, perquè deixava moltes coses inconcluses a Polònia. Però l’amor és més important que moltes coses.

Què va representar París per a tu?

No crec que París, com a ciutat, m’hagi influït. Vaig trobar difícil seguir la poesia en francès dels nostres dies. A l’època era molt hermètica. Però uns anys després em vaig sentir una mica cansat de la poesia política. Trobava que la contestació poètica era molt fàcil. I jo era curiós, volia fer-me gran, veure d’altres coses.

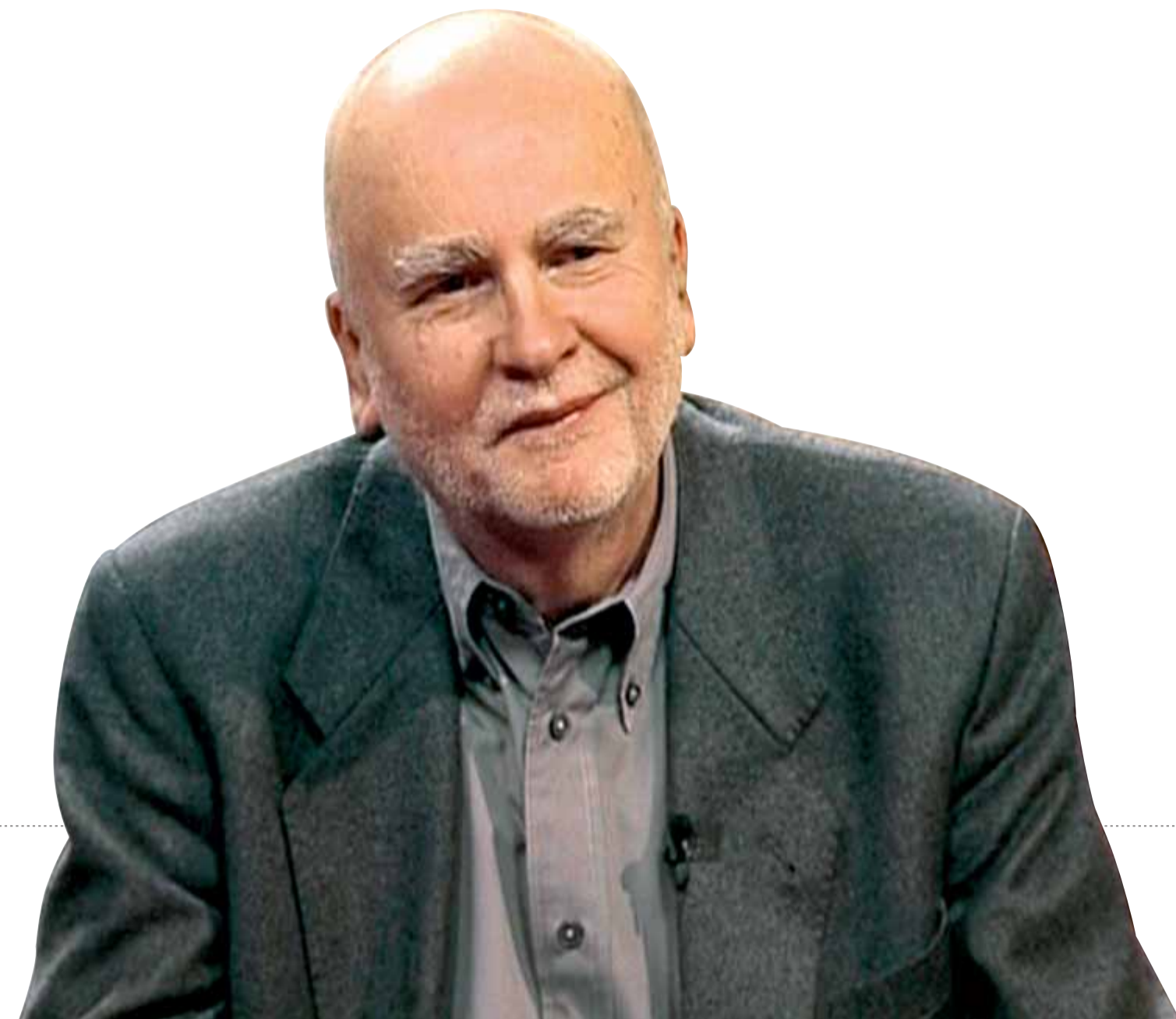
La teua manera d’escriure és molt personal. Ets molt fidel a la teua idea del poema: l’escriptor que es col·loca davant la bellesa.

Moltes d’aquestes coses no són pas voluntàries. Com tu saps, quan escrius hi ha poques coses que dirigeixis d’una manera conscient. La poesia és l’expressió del que ets. Sé molt bé que vaig viure una metamorfosi que podem situar a l’època de París. Crec que vaig trobar-hi la meua via. Miro els poemes d’abans com els poemes de joventut. Vaig trobar la meua via a París, però no per culpa de París. Vaig trobar una forma nova de parlar, més oberta, no definida per la política ni per la resposta a la polí-

tica. Vaig trobar una certa llibertat a l’exili. Vaig celebrar l’exili. Vaig trobar-hi el meu temperament poètic.

Dius que els bons escriptors posen allò desconegut en allò conegut. ¿Creus que no hi ha tensió en la teua poesia, que fas una poesia narrativa, sobretot d’idees?

Crec que el poeta no sap el que fa, que hi ha una certa ignorància respecte a allò que fa. No sé gaire bé el que faig. La llengua m’interessa, la treballa. Quan parlo del que és conegut i del que és desconegut, no parlo de la llengua, sinó més aviat de la tria dels temes. Hi ha un misteri en la vida que no podem afrontar de manera directa. Estimo la discreció, els poemes discrets, on parlo de la superfície de les coses, d’experiències reals en què el lector es pot reconèixer, amb un cert misteri. Crec que sóc un poeta líric que intenta simplement redefinir el lirisme tot fent entrar-hi petits trossos de la meua realitat, d’allò que he viscut. Sí, les idees m’interessen, però les tracto d’una manera molt lírica. Per exemple, m’agrada molt un poema que es diu *Schopenhauer plora*, on defenso la no-filosofia, la normalitat de la vida, el lirisme de la vida contra les idees. Les idees m’interessen, però treballa contra les idees.

IMATGE CEDIDA PER BTV

L'hereu

Fa només dos anys que coneixem Adam Zagajewski, però sembla que el coneguéssim de tota la vida. Fa dos anys, Quaderns Crema va publicar *Terra de foc*, en traducció del gran difusor a hores d'ara de la imprescindible poesia polonesa dels nostres dies, Xavier Farré. Fa pocs mesos, Acantilado va treure un altre volum del poeta, *Deseo*, i un llibre d'assajos, *En defensa del fervor*. A València, Pre-Textos ha publicat l'antologia *Poemas escogidos i En la belleza ajena*, un llibre memorialístic de Zagajewski. Han estat dos anys força intensos durant els quals hem conegut un poeta que és l'hereu de la gran tradició literària polonesa, amb noms com Czeslaw Milosz, Zbigniew Herbert o Wislawa Szymborska. Tres autors, aquests darrers, que, no obstant, hem llegit força tard i quan ja gaudim del fervor de la crítica i el públic europeu i nord-americà. Amb Zagajewski hem arribat a temps per gaudir-lo i fins i tot convidar-lo. També podem comparar-lo als nostres poetes d'ara i veure com la memòria i el temps perdut no són una dèria únicament catalana. **A.G.**

Llum en la negra nit

Zagajewski dins la claror maresa i encensada de la Seu de Mallorca semblava un profeta de l'Antic Testament que havia sortit de darrere un retaule. Cabells blanquíssims i onats, expressió afable amb un toc d'enigma seriós, discreció envoltada de silencis significatius, paraules comptades i sospesades amb la intel·ligència dels vers sensibles, lentes complicacions *in crescendo*. Anàvem a veure el retaule de Barceló amb el pintor. La visita fou entretengudíssima. Calgué encendre els focus provisionals que deixen a la vista la pell ceràmica de 300 m². Quedà impressionat per aquella gegantina multiplicació de pans i peixos. Els vitralls tapiats i constel·lats d'un eixam de petits quadrats de vidres de colors -proves d'artista-, creaven una atmosfera submarina. Zagajewski és un fan de Barceló i té una mirada molt singular sobre la història de l'art com reflecteixen els seus poemes. Record la rítmica tímida dels seus gestos, la veu baixa i d'una calidesa seca que diu observacions justes i puntuals, els camins que es fan entre els homes que s'escolten, la fragilitat del gest més mínim, la *politesse* una mica excessiva i, amb unes rialles còmplices per qualsevol doi, l'alegria fondíssima de l'encontre. Mentre l'escoltava comentar detalls del retaule pensava en unes frases seves: "La poesia s'ocupa de significats nous, frescos; és semblant a les castanyes que han caigut de l'arbre i tretes de l'erigó de la closca; enlluernadorament tendres, rosades com una cicatriu". **Biel Mesquida**

Es diu que la teva veu s'assembla a aquesta llengua col·loquial de Cernuda...

A Polònia em veuen com un poeta de llengua una mica elevada. Els joves m'ataquen dient que empro una llengua que no és pas col·loquial. El meu ideal de la llengua és una llengua que oscil·la, que vibra, entre la col·loquial i una mica més elevada, amb moments de quotidianitat, però també moments que la llengua esdevé sublim. Defenso la concepció d'allò sublim. Ha sortit ara un llibre que es diu *La defensa del fervor*; on defenso justament el que és sublim, una llengua més elevada, que fa servir diversos registres.

Per a tu el temps i l'espai són molt importants...

Sí, i visc, per això, una mena de contradicció. Sempre tens una edat, una mesura, una sèrie de coordenades. Estàs com empresonat, com dins una mena de presó metafísica. Per mi, els poemes serveixen per fer explotar això. D'entrada, sempre els reto un homenatge. Sempre hi ha un indret, un moment... Crec que el que intento fer és calar foc a les pistes, sortir d'aquesta centralitat geogràfico-temporal, però l'assumeixo com una presó molt interessant.

Què representa per a tu la ciutat?

La ciutat és l'única cosa que

conec. Hi vaig néixer. Sempre he viscut en una ciutat, tot i que Polònia era una societat en què el camp, els pobles, jugaven un rol més gran que les ciutats. Sóc d'una generació que no coneix altra cosa que la ciutat. La natura, el mar, els conec, però són elements festius, excepcions a la regla... Un sempre està tot sol quan escriu poesia i la ciutat és una mena de contrapès a aquesta solitud, és una ocasió de veure els altres. Veig la ciutat com un punt de trobada, de vegades violent, però també enriquidor. La ciutat ho és tot. És la solitud, però també conté l'antídot d'aquesta solitud. I després hi ha aquestes ciutats perdudes. Jo he viscut totalment marcat per la pèrdua de la meua ciutat natal, que és com un estel que brilla per a mi.

Crec que per tu és més important la vida que la història...

No veig cap necessitat de fer aquesta tria. Estimo la vida, parlo de l'interior de la meua vida, de la meua dona, de la vida dels meus amics, però també estic marcat per la història. Trobo que la història ha esdevingut un subjecte poètic molt potent. Més un subjecte que una idea... Quan era petit, pensa que vivia a Gliwice, a pocs passos d'Auschwitz. I és difícil no quedar marcat per la

"És difícil no estar marcat per la història quan has viscut a l'ombra d'Auschwitz"

història quan has viscut a l'ombra d'Auschwitz. Forma part del paisatge de la meua infantesa, com els arbres, els ocells. Sempre he intentat, d'entrada d'una manera inconscient, després conscientment, de reintegrar tot això, de comprendre aquesta part del paisatge. Però també he intentat que aquesta part de la història no em venci.

Tu defenses el fervor. Penco en André Gide. D'on ve el teu fervor? No sé si prové d'André Gide, que m'interessa molt. Per mi no es tracta de poesia, dels grans poetes, com Keats, Hölderlin, que és un fervor poètic, sinó de la passió de viure. Si expresso això com una idea programàtica és perquè penso que vivim en una època en què la ironia preval, en què hi ha molta ironia. Jo l'estimo molt. Però penso que l'equili-

bri entre el fervor i la ironia s'ha fet malbé. I cal recuperar el fervor, que és a l'ombra.

En la teua poesia hi veig una cosa que ha estat mal vista al segle XX, que és la bondat...

No ho sabia pas, això. Sé que de vegades tinc moments de tendresa, en els meus poemes... A Polònia hi ha crítiques que divideixen els poetes entre els de la moral, de l'ètica, i els del ser, que són menys sensibles a la bondat. M'agrada el que em dius, però a Polònia em critiquen perquè sóc diferent, diuen que interfereixo en la bondat del món.

El 1988 marxas a Houston...

Hi vaig per circumstàncies alienes a mi. A París no podia guanyar-me la vida. El 1985 es va publicar el meu primer recull de poemes als EUA i dos anys més tard vaig rebre una invitació de Houston perquè hi anés l'any següent durant un semestre. Va ser una cosa bona per a mi. M'ha ajudat a sobreviure econòmicament. A París vivia molt aïllat.

I el 2002 decideixes passar una part de l'any a Polònia. Per què?

Per aquesta solitud parisenc. N'estic fart. He viscut 20 anys a París. Ja n'hi ha prou. És una ciutat bella, però no és la meua ciutat. Des que Polònia

va deixar de ser comunista, va esdevenir lliure, pensava molt en aquest retorn.

En els teus poemes trobem Schumann, Beethoven, etc. Què representa per a tu la música?

Moltes coses. Al principi no era gaire diferent a una certa nostàlgia que trobem en Mandelstam, en el Mandelstam tardà que enyora Schubert, el qual esdevé un ideal, una cosa somiada, i que també esdevé una crítica al terror de l'estalinisme. És un punt de partida. La música és la recerca de la joia. Un sentiment que no és físic, que és invisible.

I la pintura? Als teus poemes hi apareixen Rembrandt, Vermeer, els pintors del Quattrocento, Cézanne, Pissarro, Monet...

La vida espiritual és tan difícil de definir! La música i la pintura, que són grans descripcions d'aquesta vida, hi ajuden molt perquè un viu com si fos dins una cova. La vida espiritual no té gaire llum. I el fet que hi hagi, abans que nosaltres, tots aquests grans músics i pintors, ens serveix de llum, ens ajuda a tirar endavant en aquesta cova que és la vida espiritual. Veig l'escriptura com una marxa en una cova. Hi ha moltes ombres, però també hi ha llum, que prové de moltes fonts, i també de la pintura i de la música.